

RUTA LITERÀRIA PER  
**ARGENTONA**



Elaborada per Llorenç Soldevila i Balart  
AJUNTAMENT D'ARGENTONA

## Sumari

Plaça de l'Església .....	3
Miranda de la Rectoria .....	5
Museu del Càntir .....	7
Can Borrell (can Caliptus) .....	8
Monument a Joan Maragall .....	10
Casa de Puig i Cadafalch .....	12
Paret de les Mentides .....	14
Biblioteca Joan Fontcuberta .....	17
Font de Sant Domènec .....	18
Casa de Josep Lladó .....	19
Can Ripoll .....	20
Creu de terme de Sant Sebastià .....	22
Hotel Colón .....	24
Antiga casa Guardiola .....	26
Monument al tramvia .....	28
Capella del Sant Crist .....	29
Can Massip .....	31
Can Baladia .....	33
Antic xalet de la família Pérez .....	35
Hotel Solé .....	37
Font Picant .....	38
L'Aixernador .....	40
Can Cabanyes .....	41
Sant Pere de Clarà .....	43
Can Riudemeia .....	44

Argentona, gener de 2022

La Impremta. Edició de 500 exemplars

Edita: Ajuntament d'Argentona

Diseny de la maqueta: Domènec Òrrit.

Maquetador: Salvador Calafell

Revisió històrica: Enric Subià

Fotos: de Roger Soldevila, llevat de les pàgines 9 (E. Subià), 17 (Alfons Güell) i 32, 34, 36, 37, 39 i 40 (L.S.B.)

Amb la col·laboració del



## ■ Argentona

**Plaça de l'Església** L'actual església en substituï una de romànica ja esmentada el 1024, segurament a causa de les reduïdes dimensions que tenia. Fou edificada de bell nou a inicis del segle XVI en estil gòtic tardà català. En la façana hi ha dos sepulcres procedents del monestir de Sant Pere de Clarà, traslladats a inicis del segle XX. El 1583 es començà l'edificació de la sagristia i la torre del Comunidor. La capella del Sagrament es reedificà a finals de segle XIX, sota direcció de l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch. Arran de l'incendi i la destrucció soferta el maig de 1939 durant la Guerra Civil, l'església es reconstruí el 1941 i s'amplià ostensiblement entre el 1949 i el 1958.

Jacint Verdaguer (Folgueroles, 1845-Vallvidrera, 1902) va fer com a mínim set estades a Argentona, quatre de breus anteriors a 1889; una de tres setmanes de durada pel Corpus de 1889, quan datà la prosa *Lo Corpus en Argentona*, que transcrivim a continuació; una altra el 1892, quan hi data dos poemes i, finalment, una darrera de circumstàncies, el gener de 1902, per a casar la jove cabalera argentonina Josefa Gallemí amb l'advocat barceloní Lluís Viola i Vergés, amic del poeta. Hi podem llegir, a banda del text de Verdaguer, dos fragments de memòria d'Eudald Canivell (Barcelona, 1858-1928) i de Josep Puig i Cadafalch (Mataró, 1867-Barcelona, 1956).



### Lo corpus en Argentona

Més per demés agradable aquest poble. Tres setmanes ha que hi só i no és pas aquesta la primera ni la segona vegada que el visito; mes, trobant-me bé a casa, no havia seguit, ni tal volta hauria seguit mai tan bé sos carrers esbadiats i ses places obertes a tots los vents, com ho acabo de fer avui, i no pas amb un company qualsevol, sinó amb la companyia de Jesús Sagramentat.

Si no puc, doncs, parlar del poble per no ser-ne coneixedor, tampoc podré dir gran cosa de la processó perquè hi anava, i los que hi van són los qui menos la veuen. Més encara, hi anava al costat del celebrant, revestit amb la dalmàtica de subdiaca, i, per lo tant, era una de les anelles de la llarga, virolada i torcedissa cadena que, sortida de la iglésia, semblava que hi volgués lligar lo ramat esgarriadís d'aquells barris que s'escampen i fugen cada un pel seu cantó.

La gent anava endiumenjada amb la roba millor que tindria en ses calaixeres; les cases s'endiumenjaven també, empal·liant ses finestres i balcons de cobrellits i d'humils domassos.

Los carrers i les places estaven tan sembrats de flors de ginesta i coberts de capblaus i roselles que dolia haver-los de trepitjar; de vegades, me feia la il·lusió de que em passejava per un bocí de sembrat o per una tiroia de prada que, retallat amb unes estisores de gegant, algú hi hagués transportat.

Los dos joves pabordes, que no sé per què se diuen ací *caps de quina*, anaven al costat de la blanca bandera de la Minerva, duent en una mà lo cordó i en l'altra un bonic ram de clavells que són, com de costum en aqueixa diada, de l'hort de la rectoria.

Lo solemne cant *Sacris* alternava amb la música i les escopetades amb l'alegre tritlleig de les campanes que voltaven enjogassades en lo campanar.

Les veus i la cridòria dels infants responia al cant del rossinyol que se sentia en totes les arbredes veïnes. Jo no entenc el llenguatge d'aquests aucells, ni sabia què deien los nins en los braços de ses mares, mes me semblava que, en aquella hora d'alegria, en aquella solemnitat i a la presència divina de la Custòdia, no podien dir altra cosa que la resposta dels «Goigs de la Minerva» que es cantaren després: abeurar-se en la font amorosa del seu cor de pare. Apareixia que algun brinet de llum, que algun raig de claror espiritual passava de l'Hòstia sacrosanta a les ànimes senzilles i obertes a ses influències divines.

La processó ha fet la meitat del camí a la nit, nit serena i hermosa, brodada d'estrelles i emmantellada amb un mantell de celístia; mes la llum dels ciris avui era més bella per mon esperit que la de les estrelles, i la celístia de la terra avantatjava a la del cel a l'entorn del sagrat tabernacle, i semblava emplatallar i argentar aqueix poble ditxós i a la rica naturalesa que el rodeja. I com li esqueia llavors, a parer meu, lo bonic nom d'Argentona!

Allà, i en tots los pobles del món, i en la terra com en lo cel avui i  
*Per sempre sia alabat*  
*lo Santíssim Sagrament.*

VERDAGUER, Jacint, *Prosa*, p. 521-523.

“ Lesglésia de Sant Julià d'Argentona és l'únic que poguí veure de la població. És d'elegant arquitectura gòtica. Damunt la porta, ben resguardada del temps, hi ha pintada la *fetxa* de la consagració. En l'interior és molt notable l'altar major, que mereix un detingut i minucios estudi: me paregué ésser d'últims del segle xv o de principis del xvi. Sabut és que el mal gust dels segles xvii i xviii ha fet que no arribessin intactes fins a nosaltres algunes obres d'art; en aqueix cas se troba l'altar de què

mòcupo, puix té lo sacrari barroc que substituï el magnífic primitiu, quals artístiques tapes resten avui damunt d'una llibreria en la rectoria. Per sort se parla de tornar-lo a son primer estat. Pot ésser nostra excursió puga influir-hi. Déu vulla que aixís se fàcia. Molta és la consemblança que té amb lo de Sant Bartomeu de la Quadra, si bé l'avantatja en la riquesa de colorit, proporcions de les figures i en l'exuberància i delicadesa d'adornos.

Altre altar del segle XVI és també digne d'ésser mentat, mes per desgràcia mans sacrílegues mutilaren gran part de ses belles figures. La trona és una magnífica obra de talla, que si bé té imperfeccions, no per això deixa d'ésser notable.

CANIVELL, Eudald, "Excursió a Argentona i Òrrius", p. 23-26.

“ Passo la nit, que em sembla tranquil·la. L'endemà, divendres, en rompre el son, ens sobresalten cops de culata com si es donessin a la porta de casa. Silenci després, no se sent més que un silenci esglaiador; no és a casa on truquen. Esperem. Al cap d'uns minuts, nous cops violents. Silenci. Obrim amb cura la finestra: ningú. Intento dormir, segur que no és a casa on truquen. Al cap de poc em desperten uns trets. Angoixa, silenci després: la son benaurada.

Al matí, em sembla la vigília de Sant Jaume, conec el desastre. Nous bàrbars han vingut del costat de Vilassar; han pres l'hort de casa i han voltat la plaça de l'església; han apuntat amb revòlvers l'alcalde i han cremat el temple. L'altar s'ha incendiat; les flames han marcat les línies de les cresteries. Sant Julià ha caigut a terra amb gran estrèpit, com una amenaça terrible que commou la gent del país que creu. Sant Ramon no ha pogut ésser cremat. Misteri! Pretenen arrencar la creu de ferro de dalt el campanar i els sembla com si la torre de granit oscil·lés.

No podem anar a missa perquè no hi ha temple ni sacerdots. Organitzem la lectura de les oracions de la missa a casa. Tot menys la consagració. Tot menys la partició del pa i la beguda de vi consagrat. L'evangeli i l'epístola prenen nous accents. Les oracions en què es commemoren els màrtirs, un caire d'actualitat. Resem com els cristians primitius, nosaltres, els cristians darrers.

PUIG I CADAVALCH, Josep, *Memòries*, p. 361-362.

**Miranda de la Rectoria** Just al capdamunt de les escales que donen accés a la plaça de l'Església, en el lloc on un banc ens invita seure serà un bon punt fer-hi una lectura. Tenint a l'horitzó una llenca de mar, el poema de Josep Carner (Barcelona, 1884-Brusel·les, 1970) tracta de tres homes d'Argentona que un dia van voler anar a mar quan el terme municipal d'Argentona, abans de l'intercanvi amb Mataró, hi arribava.

### Cançó dels tres homes d'Argentona que van anar a mar

Tres homes d'Argentona,  
al temps de la calor,  
–Anem a mar! –exclamen,  
que és tan retornador.–





Es deien (tres persones  
que tots en feien cas)  
el Nofre de l'Antònia,  
el Saberut i el Nas.

L'un va portar una ullera,  
l'altre un parell de pans,  
i l'altre un tros de vela  
i cues de libants.

Dessota un pi de platja  
reposen del fadic;  
la mar s'emplomallava.  
i es bellugava un xic.

I la cançó que canto,  
la tan gentil cançó  
dels tres que a mar anaven  
al temps de la calor,

contant mil aventures  
hauria entretingut,  
i duraria hores,  
com prou hagués volgut,

–en lloc d'acabar ara  
tan aviat, de cop,–  
no fos que ells s'embarcaren  
tots tres en un esclop.

**Museu del Càntir** És un museu dedicat als atuells d'aigua. Va ser fundat el 1975 a la Casa Gòtica. Els seus orígens es relacionen amb la Festa del Càntir, que se celebra d'ençà del 4 d'agost de 1951. Tant la Festa com el Museu van ser una iniciativa de Jaume Clavell i Nogueras. Des de juliol 2000 es va traslladar a l'antiga Casa de la Cultura conegut com a Cal Carboner, un edifici del segle XVI. La col·lecció, única a Europa, té més de quatre mil exemplars que van de l'edat de bronze fins a Picasso. En qualsevol punt del museu podem llegir el poema que Josep Lladó (Argentona, 1933) va dedicar al càntir genèricament.



### Aquest càntir vell

Aquest càntir vell que guarda el Museu  
un jorn conegué l'escalf d'altre sostre;  
d'ell traguejà la pubilla o l'hereu  
tornant de la font, a la llum del llostre.

Va romandre humil, voltat de mullim,  
vora el portal, ran del banc de l'entrada,  
mes, en alçar-lo, el feien sublim  
i obligava a aixecar al cel la mirada.

Aquest càntir vell, ventrut i grotesc,  
que avui al Museu t'ha omplert la pupil·la,  
et pica l'ullet i et mira burlesc  
per dir-te que és fet, com tu, de l'argila.

Sigues com és ell, ben ample de broc,  
si et cal un dia escoltar confidències;  
i d'estret galet quan, seguint el joc,  
et calgui donar consells o sentències.

Aquest càntir vell que guarda el Museu,  
malgrat que no és d'aparença noble,  
d'Argentona és l'herald portaveu:  
És com un batec del cor del meu poble.

LLADÓ, Josep, *Argentona. Suite poemàtica musical*, p. 16.

## Can Caliptus / can Borrell

Les estades estiuenques de Dolors Monserdà (Barcelona, 1845-1919) a Argentona anaren del 1882 al 1913. Posava regularment en la casa coneguda com can Caliptus o can Borrell, al capdamunt del carrer del Puig, o més endavant, en la casa del gendre, Josep Puig i Cadafalch, que es construí a l'actual plaça de Vendre. Monserdà ambientà algunes pàgines de *La Quiteria* (1906) a can Coix, esplèndid mas situat prop de can Caliptus. Davant de la casa podem llegir aquest poema que descriu una de les arribades a la vila.

### L'arribada

Des del peu de la pujada  
ja veig sobreixir els rosers  
brodant amb ses branques tendres  
los cantells de la paret.  
Ja sento les flaires vostres,  
gessamins i llimoners,  
aquesta flaire de casa  
que no es confon amb cap més.  
Ja veig ma cambra volguda...  
los finestrals són oberts  
com amics que m'ofereixen  
l'aixopluc de son recer.  
¡Ja só dalt! Ja só a la casa  
i arreu me sento a tot pler.  
¡Oh, les plantes benvolgudes  
del meu jardí sempre verd!  
¡Quin esplet de fulles noves  
les acàcies i ametllers!





Les branques de la perera  
 per sobre el banc s'han estès  
 i el gessamí amb ses flors blanques  
 damunt seu fa d'encenser.  
 ¡Valga'ns Déu! ¡I la mimosa?  
 ¡Quina florida que ha tret!  
 ¡Oh, que hermós! ¡Al cim de l'arbre  
 penja un niu que sembla un bres!  
 I allà dalt de la teulada  
 ¡hi ha tot un vol d'aucellets!  
 Benvinguts, que llar on nien  
 diu que Déu la beneeix!

## Monument a Joan Maragall

Aquest monument obra de Jaume Clavell va ser inaugurat el 1961 en motiu del cinquantenari de la mort del poeta. Un dels motius escultòrics que hi destaca és el de la sardana a banda d'altres d'interès més local. Per aquest motiu serà indicat que hi llegim "La sardana", un dels poemes més emblemàtics de Joan Maragall (Barcelona, 1860-1911) aparegut a *Visions&Cants* (1900), llibre que va marcar una renovació en la poesia catalana contemporània.



### La sardana

#### I

La sardana és la dansa més bella  
de totes les danses que es fan i es desfan;  
és la mòbil magnífica anella  
que, amb pausa i amb mida, va lenta oscil·lant.  
Ja es decanta a l'esquerra i vacil·la;  
ja volta altra volta a la dreta dubtant,  
i se'n torna i retorna intranquil·la  
com mal orientada l'agulla d'imant.  
Fixa's un punt i es detura com ella...  
Del contrapunt arrencant-se novella,  
de nou va voltant:  
la sardana és la dansa més bella  
de totes les danses que es fan i es desfan.

## II

Els fadrins, com guerrers que fan via,  
ardits la puntegen; les verges no tant;  
mes, devots d'una santa harmonia,  
tots van els compassos i els passos comptant.  
Sacerdots els diríeu d'un culte  
que en mística dansa se'n venen i van,  
emportats per el símbol oculte  
de l'ampla rodona que els va agermanant.  
Si el contrapunt el bell ritme li estrella,  
para's, suspesa de tal meravella...  
El ritme tornant,  
la sardana és la dansa més bella  
de totes les danses que es fan i es desfan.

## III

El botó d'eixa roda, ¿quin era  
que amb tal simetria l'anava centrant?  
¿Quina mà venjativa i severa  
buidava la nina d'aquest ull gegant?  
Potser un temps, al bell mig, s'hi apilaven  
les garbes polsoses del blat rossejant,  
i els suats segadors festejaven  
la pròdiga Ceres saltant i ballant...  
Del contrapunt la vagant cantarella  
sembla estrafeta passada d'aucella  
que canta volant:  
la sardana és la dansa més bella  
de totes les danses que es fan i es desfan.

## IV

No és la dansa lasciva, la innoble,  
els uns parells d'altres desaparellant;  
és la dansa sencera d'un poble  
que estima i avança donant-se les mans.  
La garlanda suaument se deslliga  
desfent-se, seixampla, esvaint-se al voltant;  
cada mà, tot deixant a l'amiga,  
li sembla prometre que ja hi tornaran.  
¡Ja hi tornaran de parella en parella!  
¡Tota ma pàtria cabrà en eixa anellà,  
i els pobles diran:  
la sardana és la dansa més bella  
de totes les danses que es fan i es desfan!

## Casa de Puig i Cadafalch

L'any 1897 Josep Puig i Cadafalch demanà el permís per tal de realitzar la modificació de tres cases adjuntes que havia adquirit al carrer de Dolors Monserdà, on tenia prevista la seva residència temporal. D'aquestes tres cases velles en feu una de sola però aprofità les parets antigues, que no s'unien en angle recte en cap racó. Com en altres casos, no signà ell mateix els plànols. Ho feu, com en la casa Coll i Regàs de Mataró, Antoni Ma. Gallissà, deixeble predilecte i ajudant d'Elies Rogent. Tanmateix, ho hauria pogut fer el propi Puig, ja que la seva dimissió del càrrec d'arquitecte municipal de Mataró, per bé que recent, ja s'havia produït. Davant la deixadesa en què els hereus de l'arquitecte tenien la finca, el gener de 2012 l'Ajuntament l'expropià i l'ha restaurada i consolidada per posar-hi dependències de Turisme i Cultura. Hi podem llegir: un fragment de les memòries de Puig i Cadafalch, un altre de les d'Oriol Bohigas (Barcelona, 1925-2021) i el sonet que Josep Lladó dedicà a Puig.

“ Un dissabte, abans de la setmana de Sant Jaume, vaig a Argentona confiat. El dijous s'havia de donar el cop, després el dilluns. Tota ma vida he sabut que érem a la vigília de la revolució. El diumenge vaig a missa al temple d'Argentona. Ja no torno a casa. No sé quants dies passen en la vida monòtona d'escriure, baixar a l'hort, pintar, escoltar la ràdio, dormir, comentar notícies. La pau regnaria en el poble sense la invasió de camions armats que apareixen de tant en tant. El primer el veig mentre el requisen a Can Groc. L'endemà visito el rector i li entrego un certificat del valor del retaule i del temple i li prego, a ell i al poble, i fins els ordeno en virtut dels càrrecs que tinc, de salvar-los. Els bàrbars venen l'endemà i el meu document els fa retrocedir. Ningú d'ells coneix el meu nom: m'envien a buscar. Intento d'anar-hi amb por que continc confiat en Déu a qui vull servir. La bona gent del poble em barren el pas a mi i a la Francisqueta, la masovera, que m'acompanya.

Venen per segona vegada a cercar-me: els vàndals necessiten sentir-me i veure'm. Un home del poble ens ve a cercar i hi vaig. La meva esposa, plena de coratge, hi consent. Déu ens ajudarà. Pel camí penso que al capdavall fóra dolç morir d'una bala al servei de Déu a qui tot ho dec i al servei de l'art que m'ha corprès tota la vida. Redimiria amb ma sang mos mancaments. Ella fóra holocaust. Ara, en escriure, em vénen llàgrimes als ulls pensant que el sacrifici no fou acceptat, com el que oferí Caïm. Jo l'oferia de tot cor, fos jo qui fos. Passo davant els camions omplerts dels incendiaris. Tots parlen castellà; diu que els mana un de Badalona. Em deixen passar i puc trobar el vicari i el rector contents d'haver salvat son temple.

Visito el «Comitè de Salut Pública» d'Argentona, demano per en Calvet, diputat, però està absent, i després per son nebot, parent dels Danglas: cap hi és. Baixen dos joves, em reben i, a les meves paraules en pro de la conservació del tresor que posseeix el poble; el retaule gòtic i la trona del Renaixement, em responen secament; secament i barroerament prometen vigilar el temple i efectivament el segellen i el guarden.

A la tarda baixo a casa. Un camió s'atura al davant i s'encalla. No sé què qüestionen amb l'ordinari. Moments d'angoixa per a la meva dona i per a mi, que suportem serenament. Per fi se'n van. Jo vaig a les meves flors i als meus raïms, a distreure'm del que passa contemplant la natura.

Sopo a Can Moragues, amb bromes distraient l'estat del nostre esperit. Penso, en havent sopat, anar a dormir a casa els Borrell. Els gossos senyalen amb escàndol de lladrucs el nostre pas. Mala cosa sortir de nit.

PUIG I CADAFAALCH, Josep, *Memòries*, p. 360-361.

“ Un dia, poc temps després d'acabar-se la casa [can Guardiola], trucaren a la porta i es presentà en Josep Puig i Cadafalch. En Puig tenia una casa d'estiueig a Argentona, feta amb una intel·ligent agregació de tres cases velles –uns bellíssims itineraris pintorescs– rodejades d'un nou mur de maó amb merlets escalonats i una gran barbacana de fusta que les unificava.

Sempre m'ha semblat una de les peces més interessants de tota la seva obra. És en un punt dolç en el qual les reminiscències de William Morris donen un càlid aire de domesticitat a la barreja d'eclecticisme neogòtic en l'estructura i de modernisme en l'ornamentació. Crec que ara està molt abandonada i que ja hi ha alguna part mig enrunada perquè els hereus –dividits, com és habitual– no s'acaben de decidir a donar-hi un ús adequat i perquè a les nostres institucions, com que gasten els diners protegint les escenografies de la cultura i importants exposicions prefabricades, no els queden recursos econòmics per protegir el patrimoni.

M'agradava molt la casa de Puig i la rondava encuriosit cada vegada que anava a dirigir la meva obreta. Per això em vaig emocionar tant quan els meus oncles m'explicaren la visita a «La Solana». Sembla que en Puig hi va anar només per felicitar-los perquè tenien una casa que no queia en la cursileria del que aleshores es feia, a l'inici ja de les especulacions immobiliàries, una arquitectura poca-solta, que ni tan sols presentava l'esclatxa cultural d'una certa tradició.

BOHIGAS, Oriol, *Combat d'incerteses. Dietari de records*, p. 351-352.

## Poeta de la pedra

*En homenatge a l'il·lustre mataroní, tan lligat a Argentona,  
en Josep Puig i Cadafalch, arquitecte i president de la  
Mancomunitat de Catalunya.*

Poeta sou: de pedra i de ciment,  
de fusta i vidre i ferro de la forja  
en feu paraules que, dins vostra alforja,  
rimen poemes d'amorós accent.

Poeta sou, que d'un bell somni esclau,  
sembla que alceu castells de fantasia;  
poeta sou, que quan despunta el dia  
d'una masia ja n'heu fet palau.

Poeta sou, que remembreu la història  
de la pàtria, quan fou ple de glòria,  
en pàgines que són pedra picada,

i en el patri capteny, poeta sou  
quan intenteu alliberar del jou  
Catalunya, la vostra enamorada.

LLADÓ, Josep, *Suite poemàtica musical*. Argentona, p. 15

**Paret de les Mentides** Aquest mur originàriament es va construir per canalitzar les aigües que baixaven pel torrent d'en Sabater, més tard d'en Gomis (actual carrer Dolors Monserdà) i fer-les baixar per l'actual tram baix del carrer gran, sense que inundessin les cases de la part de llevant del carrer Gran i del carrer dels Rosers. El nom li prové per ser un lloc on s'asseuen els vells del poble per explicar-se les novetats que no sempre s'ajusten a la veritat. Lloc també conegut com a Cap de Creus, per ser el punt des del qual els següents fúnebres emprarien el camí cap al cementiri. Ocupa l'espai central de l'encreuament del carrer Gran amb la plaça de Vendre just a sobre per on passa l'antic torrent que seguia el traçat del carrer Dolors Monserdà. Serà un bon lloc per a llegir-hi el poema que li dedicà Josep Lladó i "Pàtria xica", un de Lina Casanovas (Fajardo, Puerto Rico, 1918-Argentona, 2020).

### La pàtria xica

Aquest racó de món tranquil  
ha anat perdent el seu perfil  
més primitiu, que m'encantava;  
ara té un aire de ciutat  
perquè els nous temps l'han transformat.  
Cal acceptar que tot s'acaba.

Un nen petit, quan va creixent,  
deixa de ser tan innocent,  
és llei de vida i no ens estranya.  
La pàtria xica ha fet igual,  
té un privilegi excepcional:  
ser prop del mar i la muntanya.

I cada dia es va estenent  
i recollint la nova gent  
que li diran la pàtria xica,  
com jo i tants d'altres catalans  
o d'estrangers, bons ciutadans  
si se l'estimen una mica.

Perquè només l'estimació  
de tots plegats, mai l'ambició



que inutilitza la persona,  
 farà possible que el progrés,  
 ben controlat i no en excés,  
 guardi la vila d'Argentona.

Aquest racó de món volgut  
 on visc la meva joventut  
 de cor endins, amb harmonia,  
 és com si em fos de propietat,  
 i no és que digui un disbarat;  
 us ho aclareixo amb poesia.

Boscós, muntanyes i turons,  
 cases, carrers i carrerons,  
 prats, regadius, castell, masies  
 ningú no em priva de mirar  
 ni de fruit i respectar,  
 i això puc fer-ho tots els dies.

La seva gent, com ho diré?,  
 sempre que els trobo pel carrer  
 veig un parent a cada rostre,  
 i els meus amics són especials,  
 i els meus veïns, angelicals,  
 els donaria plat i sostre!

Vila estimada, bona sort!  
 Gràcies pel fet que jo al teu cor,  
 com un fill més tingui cabuda.  
 Amb tu i la teva gent vivint,  
 puc dia a dia anar escrivint  
 la meva "pàgina viscuda"!

### La Paret de les Mentides

Ai, paret de Cap de Creus,  
 gresolet de tantes vides!  
 Ai, Paret de les Mentides  
 dites sempre a mitges veus!  
 Al teu vol tot és tragi,  
 l'enrenou prop teu no para  
 i ets rialla fresca i clara  
 tarda, nit i de matí.  
 Tragi, garbuix i enrenou;  
 gent que va i que ve de plaça;  
 torrent de vida que passa;  
 matèria viva que mou...  
 Hi ha ocells en el brancom  
 dels vells plàtans centenaris,  
 decorats dels escenaris  
 que han vist passar tot l'exam  
 d'artistes involuntaris.  
 Cadascú amb el seu paper  
 rebregat sota l'aixella,  
 en aquest tros de carrer  
 han procurat dir-la bé  
 la personal cantarella.  
 Protagonistes, comparses....  
 No ve d'aquí! Tant-se-val!  
 Tant valen perdius com garses;  
 no hi ha paper principal.  
 Tothom pot dir i tirar el dret;  
 tothom hi té la paraula:  
 el bergant i el gata maula,  
 l'hisendat i el comparet.  
 Tots plegats amb gest humil  
 hem anat teixint la trama  
 de la comèdia o el drama  
 o el picaresc "vodevil".  
 Ets filtre, sedàs, garbell  
 de la vida d'Argentona,  
 on es blasma o ensabona  
 el que hi ha de nou o vell.  
 Històries mil cops oïdes  
 que tu escoltes i no et creus.  
 Ai, paret de les mentides!  
 Ai, paret de Cap de Creus!



## Biblioteca Joan Fontcuberta i Gel

Cal Guardià era una de les cases que juntament amb cal Doro formaven la banda esquerra del carrer Gran, on ara hi ha el projecte d'edificar la nova biblioteca Joan Fontcuberta i Gel. Ambdues dataven del segle XVI i foren enderrocades el 2005. A cal Guardià, hi vivia la família Gallemí que per tradició oral mantenien viva l'estada que hi feu Jacint Verdaguer el gener de 1902 per casar la cabalera Josefa Gallemí amb l'advocat barceloní Lluís Viada i Lluch. Aquesta estada argentonina fou una de les últimes que el poeta feu fora de Barcelona abans de caure malalt. En qualsevol dels espais de la biblioteca podem llegir el poema que Verdaguer datà a la vila en una estada de 1892.



### Una santa pastora

Una santa pastora  
dintre la font  
mira com surt l'aurora  
sobre son front.  
Se mira entre les roses  
de l'alt roser  
i diu: –Qui us ha descloses,  
que hermós deu ser!

Ditxosa fontanella.  
que amb ton cristall  
d'eix cel que s'enrosella  
fas de mirall.  
Tu encara ets més ditxosa  
–respon la veu–  
puix en ta ànima hermosa  
se mira Déu.

**Font de Sant Domènec** L'origen de la font de Sant Domènec o de Sant Domingo és d'època medieval. La trobem documentada al segle XIII, tot i que no tenia aquesta mateixa advocació. Al segle XVII fou traslladada al lloc actual. El 1636 el Consell de la Vila va acordar la celebració de la festivitat de Sant Domingo. L'aspecte actual data, però, de 1883 quan s'hagué de rebaixar per problemes de manca d'aigua. Es tractava d'una font d'ús comunitari situada fora dels límits de la vila. Entre les feixes de l'hort de la Font i la Feixa de la Font que avui dia correspon aproximadament a l'encreuament dels carrers Torres i Bages amb Dolors Monserdà. A mitjan segle XVIII es construeix la primera mina amb la finalitat de canalitzar l'aigua i ubicar la font a un lloc diferent. És en aquest moment quan es construeix la font amb dos brolladors i la capelleta per acollir la imatge del sant. El 1957 es fa una reforma integral que dona al conjunt l'aspecte que té avui dia. Aquesta font té un gran significat per la població ja que s'hi fa la benedicció de l'aigua el dia 4 d'agost amb motiu de la festa del càntir. Hi podem llegir el sonet que li va dedicar Josep Lladó.



### La font del poble

La font de Sant Domènec, vilatana,  
no sap res de joncs ni de cants d'ocells;  
no hi para a prendre el sol la sargantana  
ni els lliris hi floreixen com joiells.

És una font, aquesta, casolana,  
que no fa escarafalls si sent a prop  
el fi dringar de la rialla humana  
i el frec de la sabata o de l'esclop.

Mes si la set, per la calor, la urgència  
de sadollar-te amb l'aigua dels seus dolls,  
sense temor del que diran els folls

caldrà que facis alguna reverència,  
i davant d'ella flectis els genolls.  
Llavors la font tindrà, de tu, clemència.

LLADÓ, Josep, *Vanitat de vanitats*, p. 77-78.

### Casa de Josep Lladó

Josep Lladó va néixer a la casa que ocupava el lloc de l'actual número 10 del carrer sant Miquel. Allí va transcórrer la seva infància fins que a mitjan de 1937, la família va anar a viure a la número 85 del carrer Gran, ca la Bacallana, per temor de la propietària que fos ocupada pels refugiats que arribaven dels fronts de la guerra. Hi podem llegir un fragment de la memòria d'aquells anys emmarcat al carrer sant Miquel.

“ En el meu carrer també hi havia el corral d'ovelles d'en Moré, que cada tarda venia a tancar després e la pastura. Jo, quan més o menys intuïa que era l'hora d'arribada, sortia al portal i quan les veia tombar la cantonada avisava a l'àvia, que compareixia amb un plat de sopa i una cadira de boga per veure entrar el bestiar al corral. No sé si per rebec o per malalt, però aquell era l'únic aliment que engolia durant el dia.

Aquell portal, però, en fer-se fosc els dies d'hivern em feia més aviat basarda i es que hi anava a arraulir-s'hi la Vermella, una pobra dona vella, d'aspecte inquietant, vestida de parracs negres, i de cabell lleugerament blanc si un mocador del cap, ronyós, ens l'hagués deixat veure. Deien que era una bruixa i ho semblava. Els vailets del poble l'insultaven i contaven històries d'ella; d'altres, no volien beure aigua de la que rajava pel broc petit de la Font de Sant Domingo perquè hi anava a pixar-s'hi la Vermella..., però també hi havia mans caritatives que li acostaven un parell de llesques de pa i una vas de llet calenta.

La seva preferència pel portal del corral, no era si no aprofitar l'escalforeta que deixava anar el bestiar durant tota la nit i que s'escapava per les

grosses esclotxes de la vella porta.

Durant els anys que vaig viure en aquell carrer vaig tenir un amic amb qui compartia jocs i petites aventures pròpies de la nostra edat. Era en Fernandet Bergstrom, fill de pare suec, electricista, i de la catalana Pilar Moral, dona plena i vermella de cara, que segons deien els veïns, de tant en tant, “agafava el gat”. Eren una bona gent. Vivien al costat de casa i tot i tenir sis fills no ens havien donat mai cap mena de molèstia; els únics germans que entràvem i sortíem de les respectives cases sense mirar si era la d’un o la de l’altre, érem el Fernandet i jo. Alguna vegada s’havia menjat el pa amb tomàquet que la mare m’havia preparat, amb la vana esperança que jo –jugant, jugant– caigués en la temptació de menjar-me’l. Un dia tingué l’alegria de trobar el plat buit, però aquesta alegria no la hi vaig pas donar jo, sinó el meu amic.

LLADÓ, Josep, “El meu carrer”, p. 21-22.

## Can Ripoll

Joaquim Ripoll (Argentona, 1920-1994) va viure tota la vida a la casa que ocupava el número 82 del carrer Gran. Allí hi havia la ferreria que el pare de Ripoll comprà a la vídua Coll, Mercè Rigola. Ens n’ha deixat una esplèndida “fotografia” amb un fragment del seu llibre *Carrer Gran. El meu pati d’estrelles* (1992) que proposem de llegir en ser-hi al davant.

“ La botiga de «can Ripoll», negra com totes les ferreries, era força espaiosa, amb la fornal a mitja botiga i entrant a mà dreta, ben arraconada per tal que hi hagués força espai lliure, a l’hora de ferrar el bestiar o construir algun carruatge.

L’ofici de ferrer, per allà els anys trenta, abraçava un ample ventall d’activitats i feines, des de ferrar tota llei de bestiar com cavalls, matxos i ases –i respectives femelles–; construir i adobar carros, jardineres, victòries, xarrets, i tota mena de carruatges de tracció a sang; forjar, collar i llossar les eines per a treballar la terra, així com les de tall per «anar a bosc»; també els estris dels paletes, pouaires, etc., etc. I poso etcètera, perquè la llista seria tan llarga i variada, que esmerçaria més d’una pàgina per enumerar-les i de fet, aquesta llista ara no ve pas al cas. Allò que vull significar, és que la clientela era ben nombrosa i per aquesta circumstància, els dies, com ja he dit, de pluja o de molt de fred, s’hi aplegava molta gent a la botiga i principalment a l’entorn de la fornal, gaudint de l’escalfor del focarràs, tota vegada, que els esmentats jorns, a més de ferrar, el pare els dedicava a la forja, i així entre calda i calda poder fruit i participar de les animades tertúlies, que creieu, eren ben sucoses.

RIPOLL, Joaquim, *Carrer Gran. El meu pati d’estrelles*, p. 91-92.

“ El tercer dels temes més usuals d’aquelles famoses tertúlies, era la condició de forçut.

Allò que més enorgullia a aquells mascles, era llur «atractiu» com a homes i la força, de la qual en feien pública ostentació. Tothom es

creia ésser el més valent, el més forçut –i a fe que n’hi havia de forçuts!–. Però aquí les paraules comptaven molt poc; els fets havien de demostrar les baladronades que es deien sense mesura.

Es torçaven barres de ferro amb les mans, essent els únics punts de sosteniment permesos, el genoll, la cuixa, el pit o l’esquena, segons s’hagués convingut. Es feia «dali», o sigui picar amb el mall, juntament amb el forjador, seguint el ritme que aquest marcava. I d’altres... Però la prova reina, consistia en aixecar a plom les encluses. N’hi havia dues: l’una, que pesava prop dels dos quintars i mig, uns cent quilos, era la petita. La grossa, passava dels tres quintars, exactament cent vint-i-cinc quilos. Més d’un d’aquells baladrers es veia en cor d’aixecar la petita, més la grossa, eren comptats els que la feien moure del seu socó.

RIPOLL, Joaquim, *Carrer Gran. El meu pati d’estrelles*, p. 94.



## Creu de terme de Sant Sebastià

Aquest és un dels punts més singulars del poble, lloc d'entrada tradicional de la gent que baixava del Vallès. Està presidit per una creu de terme, inaugurada el 1952, dissenyada per l'artista argentoní Jaume Clavell i executada per l'arquitecte Antoni de Moragas i Gallissa. D'aire "avantguardista" feta de fusta resistent a la intempèrie i ornada amb un Crist clavat a la creu i la Verge de la Magrana venerada a la vila des del segle XIV, amb nou escultures de pedra dedicades a diferents sants, entre ells sant Julià i sant Domènec, patró i copatró de la vila respectivament. Els versos de Josep Lladó, amb un aconseguit aire popular, donen vida a la contemplació de la creu.

### Deprecacions al Sant Crist de foravila

Vós que dalt del Fust clavat  
sou qui nostre pas vigila,  
doneu-nos bon comiat,  
Crist humil de foravila.

Al pagès colrat i fort  
que se'n va camí de l'hort  
quan tot just el sol s'enfila,  
Vós que feu madurar el blat  
i el raïm de l'emparrat,  
doneu-li bon comiat,  
Crist humil de foravila.

Al que en fabrica o despatx  
de sorolls agafa empatx  
enyorant la llar tranquil·la,  
quan us passi pel costat,  
neguitós i capficat,  
doneu-li bon comiat,  
Crist humil de fora vila.

Al captaire rodamón  
que no gosa aixecar el front  
ni adreçar-vos la pupil·la,  
Vós que tant heu caminat  
predicant la Caritat,  
doneu-li bon comiat,  
Crist humil de foravila.

Al que plora i al que riu,  
al que pinta i al que escriu,  
al que fa ninots d'argila,  
al jovent enamorat  
de la santa Llibertat,  
doneu-li bon comiat,  
Crist humil de foravila.

Vós que dalt del Fust clavat  
sou qui nostre pas vigila,  
doneu-nos bon comiat,  
Crist humil de foravila.



“ La perspectiva del Carrer Gran, al tombar la carena, certament era subjugant. Gent que anava i venia, més o menys adelerada, i no per que sí: el comparet que menava el cavall o burret a cal ferrer; un carro descarregant feixos de canyes davant de «cal cisteller»; el traginer sortint de «cal baster» amb una retransa adobada o nova; un carreter fent rodolar destrament i amb habilitat una roda, carrer amunt o carrer avall, camí de «cal ferrer»; un carro de costals parat davant d'una fleca... I tot aquest garbuix, acompanyat d'aquella simfonia que jo he escoltat milers i milers de vegades i que encara sembla que repiqui a les meves orelles, la cantarella harmoniosa, sonora, compassada del mall i el martell, colpejant el ferro damunt de les encluses de les ferreries; el brunzir de la serra mecànica dels carreters; el xerric de la garlopa o el ribot rebaixant una peça de fusta; el cop sec de l'aixa, desbastant les corbes d'una roda; el ressò produït pel colpejar del boter, ajustant els cèrcols a una bota, a un barral o a una portadora... Ah, i no volem pas passar per alt, la ferum tan pròpia del carrer Gran, car l'aire, a partir de quarts de vuit del matí, fins a les nou del vespre, estava impregnat de la sentor d'unglot socarrimat –el «casco» o peül·la dels quadrúpedes– produïda a l'emprovar la ferradura, col·locant-la ben roent damunt del «casco», per tal de deixar-lo ben pla, amb l'ajuda d'una eina anomenada botavant. A l'ensems, a l'ésser la ferradura roent, permetia modificar-la i ajustar-la, segons la configuració de la peül·la.

RIPOLL, Joaquim, *Carrer Gran. El meu pati d'estrelles*, p. 9-10.

“ Assegut al pedrís que hi ha ran de la Creu de Terme, al capdamunt de la pujada de Sant Sebastià, vaig deixar que la mirada llisqués carrer avall i després, alçant els ulls al cel, contemplí el mantell blavós brodat d'estels que, entremaliats, semblaven picar-me l'ullet, com si saludessin a un vell amic. Sí, perquè les estrelles eren les mateixes que varen ésser testimonis dels meus somnis d'adolescent i de les inquietuds i desenganys d'una joventut maltractada. Corprès, embolcallat per la màgia del moment, m'envaï una alenada de pregona tendror.

Vaig aclucar els ulls, obrint les comportes de la meva fantasia, i se m'aparegué altra volta aquell carrer Gran ple de vida, d'activitat.

RIPOLL, Joaquim, *Carrer Gran. El meu pati d'estrelles*, p. 123.

**Hotel Colón** L'edifici d'aquest hotel fou construït a la dècada dels trenta del segle passat. Consta de planta baixa, dos pisos i soterrani. Originàriament a la primera planta hi havia habitacions d'hotel que és tancà a començaments dels setanta. La planta baixa té un gran saló amb vidrieres a carrer. Es conserva sense grans modificacions des de la seva construcció, excepte el terra que es va canviar. En el projecte inicial estava previst fer una torra en el xamfrà que finalment no es va construir. Així que es tancà l'hotel s'obrí el restaurant d'El racó d'en Binu dirigit pels germans Albino i Francesc Fortí, que aconseguí dues estrelles Michelin (el primer de la península) i tingué molta fama. Als anys quaranta hi féu uns dies d'estada Josep Pla (Palafrugell,



1897-Llofriu, 1981) en una de les ocasions que els amics de Mataró el convidaren a visitar la ciutat i els entorns. D'ell podem llegir tres fragments que ens serviran per constatar els canvis de tot tipus que d'aleshores ençà s'han produït a la comarca en general i en aquesta part central en particular.



“ És un país que canvia constantment de paisatge. De vegades apareix cobert de les madeixes de canyes per esperar les mongetes. Altres, la terra té el color verd aspre dels camps de patates, o el verd més glauc dels camps de faves, el més clar encara dels pèsols o els verds àcids de la col-i-flor o els més aigualits –gairebé grocs– del blat de moro ensucrat. I les maduixes i els maduixots, que en aquest país no tenen rival. Semblen tenir, concentrats, tota la frescor primaveral i el guspireig d'un robí d'esclat metàl·lic. És una comarca abundant disposada a donar menjar al país.

PLA, Josep, *Viatge a la Catalunya vella*, p. 180.

“ Hores passades al Maresme, rodant, sense anar enlloc! En les hortes, les petites figures corbades dels pagesos creen, infatigables, el paisatge del temps. L'aigua corre pels recs, i el sol, de vegades, en treu un esclat. En els pobles les fàbriques de gènere de punt, mentrestant, teixeixen. Cap al vespre surten els carros cap al mercat central carregats de verdures fins a la vela. Aquests carros somnolents porten un fanal greixós, rogenc, i semblen arrossegar una cuca de llum sobre la carretera.

PLA, Josep, *Viatge a la Catalunya vella*, p. 180.

“ La dispersió de les masies té la graciosa mobilitat que en el país és habitual. Davant la façana daurada de les velles cases hi sol haver una palmera esvelta. Les files de xifrers tanquen els horts, amb les quadrícules esglaonades, aguantats per parers seques, admirablement cultivats. Les pites, amb els seus canelobres, flanquegen els camins pregons i solitaris. Passant per aquests camins encara sentiïu de vegades –una mica lluny– el cruixir d’un carro, el grinyolar d’una sínia, la detonació remota, seguida d’un petit núvol blanc, d’un caçador invisible. Hi ha en aquests horts molts arbres fruiters. A l’hivern, quan els ametllers floreixen, palpita en el paisatge una fascinació blanca i carminada. En l’enlluernament aeri, les pedres morenes de les masies tenen un daurat dens. A mesura que anem pujant, en els terrenys mes àrids, els garrofers, d’un verd untuós, es-tenen la seva pompa fins arran de terra. En els declivis de les fondalades, les velles oliveres, d’un verd platejat, posen sobre el paisatge una obsessió de pensarosa gravetat.

PLA, Josep, *Tres guies*, p. 760.

### Antiga casa Guardiola

Aquesta casa, de fet, una torre d’estil seguint el model del mas català ocupava el xamfrà superior del carrer General Llauder i Carreras Candi, a mà dreta, cap a la banda de la riera. La va fer construir el matrimoni Guardiola, oncles del jove Oriol Bohigas, jove estudiant d’arquitectura, a qui encarregaren el projecte. Bohigas en les seves memòries narra com va anar tot plegat.

“ Durant aquests anys vaig tenir encara un altre camí d’aprenentatge: la construcció de la primera obra. Fou una aventura interessantíssima, una mica boja i absolutament anormal, que vaig aconseguir gràcies a la bona fe, la confiança i la generositat dels meus oncles Teresita i Pepito Guardiola.

Aquesta aventura s’esdevingué entre els anys 45 i 46. Els meus oncles havien comprat un petit terreny a Argentona i se’ls acudí de confiar en un estudiant que encara no feia el primer curs de carrera. Vaig fer uns dibuixos que volien seguir els trets estilístics d’una tradició arquitectònica popular: coberta de teula, barbacana i solana amb bigues de fusta, fines-trons massissos, portalada amb carreus de pedra i un pou i un xiprer al pati d’entrada. Si ara hagués de definir-hi antecedents estilístics, més que els de la tradició popular, hi marcaria els de la interpretació de les tradicions populars feta pels artistes i els escriptors del sector més localista del noucentisme. Em fa pensar en alguns dibuixos d’en Torné Esquiús –els d’*Els dolços indrets de Catalunya*– potser amb els fons de paisatge d’en Xavier Nogués o amb els models que preparava en Joaquim Folch i Torres al «Serrallo» de l’Hotel del Parc d’Olot –atzavares amb arbres de sant Joan, porxos i pèrgoles, figues de moro, xiprers– perquè els brodessin la meva mare i la seva dona, que feien draps i tovallonets enmig del terrabastall de la Guerra Civil.

La casa es construí, però, gràcies a dues ajudes. La primera, la de

l'arquitecte municipal –en Miquel Brullet, pare del meu bon company Manuel–, que acceptà els meus dibuixets i àdhuc els va signar per poder passar el tràmit del Col·legi d'Arquitectes i de la llicència municipal. La segona, la d'un bon paleta del poble –en Salvador Ventura–, que hi desenvolupà tota la tradició local del bon ofici i subsanà la meva insuficiència.

[...]

En la mateixa obra vaig fer les primeres experiències de grafista i d'interiorista. Dibuixava unes ceràmiques que donaven nom a la casa –«La Solana»– gràcies a les tècniques que havia après a l'Escola amb en Josep M. Jujol i, sobretot, amb en Lluís Canals, que ens feia reproduir a l'aquarel·la plantes i animals dissecats per després estilitzar-los en rètols de ceràmica, en picaportes de ferro o en paviments de marbre. El rètol sí que és absolutament noucentista, com si fos arrencat del cartells d'en Josep Obiols, d'en Josep Aragay o d'en Francesc d'A. Galí. Per a l'endegament de l'interior vaig acompanyar els meus oncles per les botigues del carrer de la Palla i del carrer dels Banyes Nous, a comprar un parell de mobles antics de caire apagesat, unes quantes cadires de boga i catifes d'espert, un relleu barroc policromat amb sant Josep i la Mare de Déu i una sèrie de peces de ceràmica catalana que aleshores encara es podien adquirir a preus irrisoris. Ara, amb el temps, aquest interior -molt ben conservat per la meua tia i les seues fills- reuneix un conjunt gairebé museístic, molt millor i molt més valuós del que prevèiem.

BOHIGAS, Oriol, *Combat d'incerteses. Dietari de records*, p. 350 i 351.



**Monument al tramvia**

La línia del tramvia de Mataró a Argentona funcionà des del 1928 fins al 1965, quan una rierada s'emportà el pont de la riera d'Argentona. Afavorí la comunicació amb Mataró i Barcelona, i va facilitar que Argentona es convertís en un poble d'estiueig, amb la línia que arribava fins a les deus de Burriac i Ballot i a l'Hotel Solé, i alhora facilità la mobilitat dels argentonins cap a la indústria mataronina. En ser al davant del cotxe núm. 2, restaurat pels Amics del Tramvia, que es conserva al lateral de la Sala d'ençà el 21 d'abril de 1991, podem llegir el poema que li dedicà Josep Lladó.

**Amunt i avall**

El vailet que va a l'escola,  
fent tabola;  
el que vol agafar el tren;  
el que va a obrir la botiga  
i es sorprèn  
si les cames li fan figa;  
el brivall  
aprenent de manyeria...  
Tots plegats amunt i avall  
cada dia amb el tramvia.

El que ve cercant l'oratge  
de la platja,  
o per beure aigua picant;  
els que són llestos i savis,  
o no tant;  
els que puguen amb els llavis  
fets cremall  
pel darrer bes de l'aimia...

Tots plegats amunt i avall  
cada dia amb el tramvia.

Conductor paternalista  
passa llista  
per si falta algun client  
i si el veu que gesticula  
tot corrent,  
ell l'espera i l'estimula.  
Sense estrall  
és com cal començar el dia:  
Tots plegats amunt i avall  
cada dia amb el tramvia.

El temps passa i no s'atura.  
Amb fretura  
de fer etern el que hem viscut,  
del tramvia la carcassa  
han volgut  
que romanguí allà a la plaça.  
Bon treball!  
Mitja vida donaria  
per tornar a anar amunt i avall  
cada dia amb el tramvia.

LLADÓ, Josep, *Argentona. Suite poemàtica musical*, p. 13-14.

**Capelleta del Sant Crist** Aquesta capella, que data de finals del segle XIX, era la que donava la benvinguda o l'adéu a la vila, tal com demostra el poema de Dolors Monserdà, escrit a la vila el 1907, que hi podem llegir, als vianants, carros o autos que venien o se n'anaven per l'antiga carretera de Mataró (els plàtans de vora el nou institut en marquen la trajectòria). Avui, la capella es troba plenament integrada en la trama urbana.

### Lo retorn

La tartana s'és vinguda,  
los infants ja hi salten dins.  
¡Adéu siau, esplais alegres  
dels clars dies de l'estiu!  
D'aquell aplec de belleses,  
avui, no en resta altre encís  
que els pilots de fulles seques  
que el vent passant fa cruixir.  
La verdor de camps i vinyes  
poc a poc s'ha esgrogueït;  
i les flors ja no hi gallegen



per les vores dels camins.  
 Ja no es veu penjar dels arbres  
 lo fruit ros i el flonjo niu;  
 sols dins son pelló de punxes,  
 la castanya hi branda humil.

Per entre boires polsoses  
 resten planures i cims;  
 i el poblet i la parròquia  
 s'èsfumen sota un cel gris.  
 Tot s'ésborra; tot s'allunya;  
 tan sols, entre mig dels pins,  
 s'èsguarden les parets blanques  
 de l'ermita del Sant Crist.  
 Del Sant Crist que tantes voltes  
 he pregat per los qui estim...  
 que al braç de la jove mare  
 m'hi deixa veure un nou fill.

**Can Massip** Josep Maria Espinàs (Barcelona, 1927) va passar bona part dels estius de la seva infantesa a la casa que el seu avi, el metge Alfons Massip i Gumà, posseïa a la plaça Ballot d'Argentona. Els fragments d'*El nen de la plaça Ballot* (1988) que proposem llegir-hi són una breu mostra a cavall dels records d'aquells dies i els retorns que d'adult ha fet a la vila.

“ La casa de l'avi Massip, a Argentona, era –i és encara– una torre modernista. Té maó vist, rajoles, ferros. En un angle de la façana, un gran plafó de ceràmica amb la Mare de Déu de Montserrat, amb les lletres A i M, que potser volen dir «Ave Maria» però que jo sempre he identificat com les inicials de l'avi, Alfons Massip. Segurament hi vaig viure per primera vegada quan tenia tres o quatre mesos, el meu primer estiu. Després que vaig fer vuit anys va venir la guerra, i ja no hi vaig anar més. (Els estius de l'adolescència els he passat a la casa de l'altre avi, l'avi Espinàs, a Sant Just Desvern). [...]

Jo he tornat a Argentona, ja amb família, i no hi he tornat pas per enyorança, aquesta és la veritat, sinó per atzars de la vida, que diuen. Hi he llogat cases modestes, als estius. He passejat, és clar, pels escenaris de la meva infantesa, i he anat a veure periòdicament la casa de l'avi. Per fora, els nous propietaris l'han conservat igual. Hi continua havent el plafó de rajoles de la Mare de Déu, i la A i la M, i les canyes de bambú, tan fines, tan verdes, tan tendres. Aquesta llenca de canyes de bambú em semblava, de petit, una selva misteriosa i hi amagava cotxets o soldats.

M'he mirat moltes vegades la casa, des de fora, des de l'altra banda de la reixa i del barri, i en posar les mans a la porta del jardí he recuperat la paraula *barri*, com abans es deia. Mirant la casa m'he adonat que el jardí del davant era molt petit, jo el recordava més gran. I que el porxo d'entrada era minúscul. Dels dos permanents acompanyants de l'home, el temps és el més poderós, el temps sempre acaba modificant l'espai. [...]

El que no se m'ha esborrat de la casa, al cap de tants anys, és una olor. L'olor de la saleta. És una olor molt barrejada i al mateix temps precisa: sobre un fons humit, com unes espurnes seques. És l'olor de les cadires i del sofà, que eren de vímet i tenien coixins de cretona, estampats. Els coixins feien una mena de cric-cric, devien estar plens d'encenalls. El fet és que l'aire de l'habitació tenia un regust vegetal, enganxosament florit i picant alhora. Devia ser-ho, enganxós, perquè encara el sento. Després de tants anys, pluges, viatges i oblots... [...]

La plaça Ballot, quan jo vaig passar els primers estius de la meua vida a la casa de l'avi, no era pas com ara. D'uns anys ençà l'han urbanitzat, que diuen, o sigui que han ordenat i pavimentat un espai central, i l'han moblat amb pedres posades «amb gust» –que no vol dir altra cosa que un gust determinat– i jardineria decorativa.

La meua plaça Ballot no tenia una illa central per a persones i una via circular asfaltada per als cotxes. Era una plaça en pendent –i això sí que no s'ha pogut corregir– plena de plàtans; res d'ornamental, només plàtans, com qualsevol plaça tradicional de poble del Maresme, encara que aquí les cases que la voltaven eren d'estiueig. El terra era autènticament de terra, i els pocs cotxes que hi passaven podien agafar qualsevol camí entre els arbres prou espaiats.

La plaça era, de fet, una esplanada amb prou vida natural, encara, i quan jo obria el barri de la casa de l'avi no sortia al «carrer», sinó que

tenia la sensació de sortir a «fora», una sensació molt més àmplia, més vaga, però més viva de passar una frontera que la que poden tenir els infants que més enllà de la porta troben un espai urbanitzat. Els plàtans de la plaça Ballot feien una ombra poderosa sobre el terreny irregular, que semblava d'una extensió enorme i indefinida als ulls d'un infant acostumat a un món de parets i d'àmbits rígids.

Hi vaig descobrir l'existència de les llagostes, que saltaven prop dels peus quan caminàvem per la plaça. De primer eren aparicions imprevisibles, però aviat vaig aprendre a distingir el petit insecte amarronat, que volia camuflar-se amb el color de la terra. Aleshores m'hi acostava per fer-lo saltar.

ESPINÀS, Josep Maria, *El nen de la plaça Ballot*, p. 13-17.





**Can Baladia** Aquesta senyorial casa d'estiueig va ser construïda a la primera dècada del segle XX per la família Baladia, industrials d'importància establerts a Mataró. Consta de planta baixa i dos pisos, amb una torre en el xamfrà nord-est, de planta baixa i tres pisos. Són molt destacades les obertures de les façanes, de rajola vista, els esgrafiats i les ceràmiques de les façanes i els carreus de les cantoneres de la torre. L'interior té destacats treballs de fusta com l'escalinata i els sostres amb enteixinats, les rajoles i la fusteria interior. A l'exterior hi ha una glorieta treballada en fusta. Fou residència durant llargues temporades del matrimoni de Teresa Mestre i Jaume Baladia Soler, avui hi ha instal·lat un restaurant. Hi tingueren entrada destacats intel·lectuals de l'època com Pompeu Fabra cunyat de Teresa, Eugeni d'Ors que estiuejava a casa dels sogres en una torre a tocar, pels volts de 1910. L'extraordinària bellesa i els costums moderns i refinats de Teresa van inspirar en part *La Ben Plantada* d'Eugeni d'Ors. Per aquest motiu proposem de llegir-hi alguns fragments d'aquesta obra.

“ Havem dit que la bellesa de la Ben Plantada es troba tranquil·lament d'acord amb les modes de l'estiu del 1911. Això necessita d'alguna explicació. Perquè, en l'estiu del 1911, d'ordres de moda se'n compten dos. L'un, adoptat per les dones més intel·ligents; l'altre, per les que no ho són tant. Aquest és l'ordre del vestir estret, minvat, travat i cenyit a ultrança; en el primer, al contrari, la gràcia estriba tota en folgament, fresqueig, escuma i flonjor. De l'un abominen ensems moralistes i artistes; en el flonjo, els artistes s'hi encanten, i els moralistes, no és que en restin contents, però tampoc no saben què dir-hi.

La Ben Plantada, doncs, com es podia esperar, vesteix a la manera flonja. La qual és l'única que escau, en general, a les ufanoses dones del país. Quan aquestes, per mala intel·ligència i falsa informació del que es porta a París, es volen tancar en minvaments i través, solen donar-nos visions tan poc modestes i indecoroses, que l'ull i el gust del foraster en són xocats lamentablement. Folgança i escuma, al revés, no solament s'adiuen amb el cos normal de les nostres beutats típiques, mes s'adirien àdhuc amb el cos immortal de les estàtues clàssiques dels Museus. Estic segur que el blanc arranjament que anit lluía la Ben Plantada, escauria tant com a ella a la Venus de Milo. Que potser en vida anava vestida així; i potser es feia els vestits ella mateixa: perquè la Venus de Milo fa cara de tenir molt bones mans.

ORS, Eugeni d', *La Ben Plantada*. Gualba, la de mil veus, p. 23.

“ Com et dius, Ben Plantada? Em dic Teresa.  
Teresa, nom ple de gràcies, quan es pronuncia a la manera dels catalans.

Teresa és un nom castellà. Allí dalt és un nom adust, encès, groc, ascètic, aspre. És un nom que rima amb totes aquestes coses, de les quals es parla tant, de “la fuerte tierra castellana,” de “el paisaje austero, desnudo, pardo,” de “los hombres graves, vestidos de fosca bayeta,” de “Avila de los Caballeros,” de “el alma ardiente de la Santa,” de “Zuloaga, pintor de Castilla,” de “El retablo del amor,” de “La mística sensualidad, esposa de Cristo o mujeruca.” Ja sabeu, fa?, quina mena de coses vull dir.



Però arriba el mateix nom a casa nostra i de passar-se'l per la boca d'una altra manera, guanya una altra sabor. Una sabor alhora dolça, casolana, calenta i substantiva, com la de la coca ensucrada. Teresa és un nom que té mans; capaç de la carícia, de l'abraçada i de la labor. Teresa és un nom, a la vegada modest i molt fi. Teresa és un nom feiner. Teresa és un nom per a respondre, amb una veu de contralt: "Servidora, em dic Teresa." Teresa és el nom de les que tenen, com l'Adelaisa del Comte damnat (la qual no es va dir Adelaisa sinó perquè vivia en uns temps molt romàntics, historiat i ornamentals), una mica de sotabarba arrodonit i un clot a cada galta. [...]

Ai, quina deliciosa sensació d'intimitat, poder començar anomenant també Teresa la que fins avui havíem anomenat únicament la Ben Plantada!

Teresa, Teresa maca, lloat sia el teu nom dolcíssim! Totes les Tereses que hem conegut han estat maques, però tu, la més maca de totes. I així el record de les altres l'adorem en tu.

A la nit alta, sortint del Casino, aquells de nosaltres que tenen una veu de bariton canten una cançó passada de moda, que diu:

"Teresa:  
Jo en tinc impresa  
La teva cara  
Dintre el meu cor.  
I moriria  
De gelosia  
Si a un altre daves  
La teva amor."

I sí, la cançó diu una bona veritat.

Ors, Eugeni d', *La Ben Plantada. Gualba, la de mil veus*, p. 37-38.

**Xalet de la família Pérez** El xalet dels Srs. Pérez, pares de l'esposa d'Eugeni d'Ors, ocupava el xamfrà de l'actual passeig de la República i l'Avinguda de Nostra Senyora de la Salut. Avui hi ha una altra edificació però, tanmateix, l'espai, però és literàriament destacable perquè fou el lloc on Ors escriví algunes de les glosses que acabaren de configurar el llibre de *La Ben Plantada* (1911). Així doncs, podem llegir-ne un fragment en què se cita Argentona.

### Una balladora

Aquesta és una noia que ha vingut al poble de la Ben Plantada, a ballar. Ahir era a Badalona, a ballar. Demà serà a Argentona, a ballar...

Ho té privat del metge, el ballar.

Ho té privat del confés.

Ho té privat dels seus pares.



No li agrada la música.  
 No li agrada la conversa.  
 No vol casar-se.  
 No ha estimar mai, ni estimarà mai.  
 No és vanitosa.  
 No és capritxosa.  
 Li repugnen els homes.  
 Balla, perquè el ballar és la seva llei. I extenuar-se fins a morir, ballant,  
 és la seva sort...  
 Balla, per la mateixa raó que tu, poeta, fas versos.  
 Balla ara. Ballant, tanca els ulls. El ballador, vulgaríssim, desapareix  
 de la seva vista. Inclina el cap al costat esquerre. Respira profundament.  
 Té els llavis sense sang i dues roses encara enceses a les galtes. El seu front  
 groc perleja de suor. Els seus ulls s'encerclen de violeta... Balla, balla...  
 Balla amb el Destí...

## Hotel Solé

Els estiuiejants de bona posició vinguts de Barcelona, entre ells la marquesa de Comillas, Lluïsa Bru i Llassús, acompanyada de mossèn Cinto Verdaguer, per a prendre les aigües argentonines, especialment les ferruginoses de la font de Burriac, s'instal·laven primer, al Balneari Prats, propietat d'uns parents del general Prim i, més endavant, en la fonda hotel Solé construïda per Josep Solé i Maynou pels volts de 1880. Vuit anys després, l'estiuiejant i escriptora Dolors Monserdà publicava una crònica sobre aquest establiment al diari *La Renaixensa* de 1888.



“ Argentona, quals aigües ferruginoses estomacals són sobradament conegudes i a on cada any s’hi veu amb pocs dies tornar prodigiosament en enceses roselles les galtetes de lliri blanc de les noies i criatures de la ciutat, mancades del ferro i de l’oxigen que aquí sobra arreu, fóra la riquesa de qualsevulla regió, de les que entenen millor los seus interessos i amb més amor patri que nosaltres, donant a lo seu tota la importància que mereix. I no es cregui que a Argentona li manquin al·licients i fins relativament certes comoditats; res d’això. En lo poble, se lloguen habitacions amb tot lo necessari per a passar una temporada d’estiu i en les afores, al peu mateix de la muntanya, a poques passes de la poètica font del ferro enclavada al bell mig d’un pintoresc bosc de pins, s’hi aixeca l’acreditat Establiment del senyor Solé que amb les importants obres que ha portat a cap en lo present estiu l’ha col·locat a l’altura de lo mellor de Catalunya, relativament a establiments d’aquesta mena. Espaioses habitacions elegantment amoblades, grandiosos salons per a menjador, piano i billar; cafè, restaurant i fonda, immillorablement servida i amb la netedat proverbial de les poblacions de la costa catalana, fan del citat establiment un deliciós lloc d’esbarjo per a refer-se del cansanci dels afanyosos mesos d’hivern; i més, quan a lo dit s’hi afegeix l’encant

de distingidíssimes famílies de Barcelona i Mataró, que en establiments, *chalets* i cases per a aquí estiuejar i que amb amigable germanor formen una sola família, organisant balls, concerts i excursions per les muntanyes d'aquestos voltants, entre los que hi sobresurt lo derruït castell de Burriac, les pintoresques ermites de Santa Elena, Sant Llop i la del Viver; la notabilíssima casa del senyor Cabanyes, l'ombrívola font de can Martí de la Pujada i los hermosos i mai prou ben ponderats boscos de Riudameia, que sens exageració, semblen arrencats de les encisadores valls suïsses. A l'amabilitat del ja citat senyor Solé se deu la millora de poguer anar al mateix manantial a beure l'aigua del ferro, qual hermosíssim caminet, entre boscos, situat en la muntanya de Burriac, té el privilegi d'atraure totes les tardes a la jovenalla de la colònia forastera, àvida de fer de cabretes per aquestes pintoresques serres, que facilitant-nos bany al molí, excursió a la tarda i a la vetlla, o reunió en l'establiment, o concert en la casa de l'amable família Tafanell, nos fan oblidar un bon xic les preuades meravelles de l'Exposició Universal de Barcelona que, sols per la suprema llei de la salut, és perdonable que haguem abandonat.

MONSERDÀ, Dolors. "Correspondència de la Renaixensa. Argentona, 20 d'agost de 1888", p. 23-24.

**Font Picant** La Font Picant es troba situada en el veïnat de Lladó encerclada pels torrents de Gitano, de la Puput i de la Feu, que conflueixen per formar la riera de Cirés. Els orígens coneguts de la font daten de 1783 però no va ser fins al 1842 en què les aigües foren estudiades per primera vegada pel metge mataroní Joaquim Pascual. La finca va ser adquirida el 1846 per Josep Prats i Tarrech propietari del balneari Prats de Caldes de Malavella. A la dècada dels seixanta s'alça l'edifici del nou balneari que, anys després, es completà amb l'edificació d'una sèrie de xalets situats sobre la font. Entre els estadants il·lustres, el balneari comptà amb el general Prim i Prats, familiar dels propietaris que hi sojornà almenys dues vegades el 1856 i el 1860. A la dècada dels vuitanta hi feu estades estiuenques la marquesa vídua de Comillas, Lluïsa Bru, acompanyada del capellà de palau mossèn Jacint Verdaguer. En ser a la font podem servir-nos com a lectura d'un text periodístic de Dolors Monserdà i del poema que Josep Lladó dedicà a la Font Picant.

“ En la segona part de l'obra se deté en lo valor curatiu de les aigües medicinals, tant de sa composició química com de ses propietats clínico-terapèutiques, donant-li ocasió la font propietat de la casa Ballot, per a esplaiar-se enumerant i discutint les indicacions del ferro, de qual metall, en forma de bicarbonat ferrós, n'és tan rica l'aigua de dit manantial.

La font de la casa Prats, li dona peu per a demostrar sa filiació científica al costat de l'escola microbiana, tot parlant, encara que superficialment, dels microbis de la terra que per medi de les filtracions poden infestar les aigües de dit manantial.

Acaba lo senyor Vinyeta la part mèdica de son treball amb unes notes sobre Argentona, com estació aèreo-mineral, que fan recomanable per als reumàtics, además de reunir grans condicions com a estació hivernal i de

comptar amb lo important i ben muntat establiment de don Josep Solé.

Lo senyor Vinyeta, a més d'haver prestat un important servei a la hidrologia pàtria, ha enriquit amb son notable estudi, presentat amb gran amenitat, lo ja important catàleg de guies de Catalunya i la nostra felicitació fóra més completa si, català de cor com lo veiem per l'entusiasme que tot son treball respira, hagués estat catalana la llengua amb què l'expressa.

I ara perdoni's los nostres llegidors si encara que tan superficialment, nos hem atrevit a exercir de crític. Serveixi'ns d'excusa lo plaer amb què hem vist fer justícia a un poble i a unes aigües, amb les que més de dues vegades hi hem vist a les nostres filles tonificar-se i recobrar forces i colors i de qual estància en tan pintoresca terra, ne guardem molt grates recordances per les bellíssimes famílies que allí estiuegen i que amb son amable i distingit tracte, són indubtablement un dels majors al·licients de la bonica i saludable terra argentonina.

MONSERDÀ, Dolors, dins *Dolors Monserdà de Macià i Argentonà*, p. 25-26.



### Postal antiga

Postal antiga de la Font Picant  
que el temps ha esgrogueït, com una fulla;  
d'aquells records més grats trista despulla,  
que ens tornes a les mans, fet ombra errant.

Per què has sortit avui de la curulla  
valisa de postals, com per encant,  
visió sublim que copsa el breu instant  
d'una hora de diumenge qualsevulla?

En veure't remebrem, postal antiga,  
l'heura, la molsa i el fullac irsut,  
les mimoses vestides de vellut  
amb la seva perenne flaire amiga,

les canyes de bambú, els vells pedrissos,  
les musicals rialles del jovent,  
els pins gegants que despentina el vent,  
i les xocolatines i els anissos...

Postal antiga, testimoni vàlid  
de tants records que ens fiblen el cervell,  
deixa'ns sentir un moment a flor de pell  
l'enyor d'ahir, com un mena d'hàlit

i si una engruna d'esperança resta  
de veure ressorgir la Font Picant,  
deixa'ns sentir-la al cor a cada instant,  
talment campana repicant a festa.

LLADÓ, Josep, *Argentona. Suite poemàtica musical*, p. 11-12.

## L'Aixernador

L'Aixernador era l'espai on en temps anteriors a passar la nova carretera de Granollers s'hi distribuïa les aigües per regar les hortes i les de fer moure els molins que quedaven al marge dret de la riera. Als anys trenta del segle passat era un lloc prou allunyat del nucli urbà per a que els mestre Burniol i els seus alumnes hi anessin, els dijous a la vesprada, a fer-hi una excursió de platxeri. Per aquesta raó serà oportuna la lectura d'un fragment de memòria de Joaquim Ripoll en què evoca aquestes vivències.





“ Amb el mestre senyor Burniol, que ens hi portava de tant en tant per tal que alliberéssim la sobrecàrrega d'energia pròpia de l'edat jugant, saltant, esbatussant-nos, tant li fa. I una vegada apaivagats els ànims i sadollada la set en aquell doll d'aigua cristal·lina que brollava a dojo de la penya i que formant un petit rierol s'escorria vers la riera, esterrear-nos en la catifa d'herba, xipollejant amb l'aigua o divertint-nos de qualsevol manera. [...]

Alguns jorns, també hi anàvem sense la tutela del mestre i llavors les nostres intencions i divertiments tenien un altre caire per cert no massa pacífic. Ens enfilàvem als àlbers i alzines per abastar nius, per trencar branques, o bé per a jugar a guerra, i més d'una vegada algun de nosaltres se n'havia anat a casa amb un ballaruc o trau al cap, per efecte d'un encertat cop de roc.

RIPOLL, Joaquim, *Històries, llegendes i... de Burraic, Montcabrer i pobles de la rodalia*, p. 145-146.

**Can Cabanyes** És un casal fortificat, situat al nord del terme municipal. L'edifici actual es correspon a una casa forta del segle XVI, edificada el 1565 pel mestre de cases de Mataró Joan Salvador, a instàncies de Joan Cabanyes. De planta rectangular amb merlets a la part superior dels quatre angles de tancament, els quals presenten una coberta de rajola vidrada verda i blanca. Té nombroses obertures de mides diverses, totes amb llinda, a les quatre façanes. La porta d'accés principal és d'arc de mig adovellat. Per sobre d'aquest s'obren tres balcons amb llandes motllurades i baixos relleus. En aquesta façana destaca també un escut. D'aquí sortiren les branques familiars que s'establiren a Caldes d'Estrac i Vilanova i la Geltrú. Avui el casal està dedicat a convits i celebracions diverses. Hi podem llegir el poema que l'agost de 1897 Dolors Monserdà va dedicar a don Joan Cabanyes.

### A Don Joan Cabanyes, hereu de l'antic casal de sos passats en lo poble d'Argentona

L'altiva grandesa em plau  
de ta històrica masia,  
preuat joiell de l'avior,  
bell record de mellors dies:

Jo amb respecte acoto el cap  
baix ses parets ennegrides,  
segellades per lo foc  
de les bales enemigues;

Jo admir l'estrado d'honor  
on la tradició n'explica,  
que a l'invicte Carles Quint  
li'n donà franca acollida;



Mes a la llei del meu cor  
altra bellesa l'encisa,  
i és... de son xic mirador  
la centenària englantina.

Envers la cambra nupcial  
son verd brancatge es destria;  
gemat dosser estrellat  
de floretes nacarines:

Niu polit de papallons  
que hi fullegen amb s'aimia,  
encenser que vers l'espai,  
llença a dolls sa flaire fina.

¡De l'Afrau, model i espill  
de les dames de valia,  
que amb l'aroma de ses flors  
vers al cel, ha fet la via!...

¡Déu te guardi de mals vents!  
¡oh centenària englantina!  
ornament del bell casal,  
de la vall argentonina!

## Sant Pere de Clarà

L'antic priorat datava del segle IX. L'església és de finals del segle XIII o del començament del XIV.

És un petit edifici gòtic, amb elements d'un d'anterior romànic. La nau és gairebé quadrada, així com el presbiteri. S'hi conserven vestigis dels fonaments i restes de les edificacions priorals. La coberta és una volta molt apuntada. La porta d'accés té un arc de mig punt. Al costat hi ha un nínxol d'estil gòtic que contenia un antic sarcòfag. El petit campanar d'espadanya correspon a la restauració del 1920. Sempre s'ha dit que els dos sarcòfags de pedra de la façana de l'església de Sant Julià d'Argentona procedeixen de Clarà. A pocs metres de l'església hi ha el conjunt arquitectònic de la masia de can Marc de Sant Pere de Clarà. L'edifici renovat a principis del segle XX per la família Figueres, actuals propietaris, va substituir l'edifici monacal del priorat del qual conserva tres finestres gòtiques del segle XVI. Hi podem llegir textos d'Eudald Canivell i Joaquim Renart que descriuen l'estat en què van trobar el conjunt en les seves visites d'ara fa més de cent anys.

“ Prop d'Òrrius, a una hora escassa d'Argentona, en un marge besat per lo poètic rieral d'aquest nom, resta coberta d'herbam avui aquella deserta església convertida en estable; al peu mateix hi ha un gòtic casal habitat per senzills pagesos. Allí vaig anar a preguntar si tenien algun objecte pertanyent a la mentada església, puix lo Sr. Rector d'Argentona m'havia dit que quedaven allí algunes imatges antiquíssimes.

Aquella bona gent m'havien pres per algun espia de malfactors i em contestaren esverats, negant-me que ells tinguessen res. Procuraren d'un modo ben poc dissimulat proveir-se d'alguna arma i après estigueren per mi. Vaig demanar-los que em deixessin veure l'interior de l'església: mòbriren la porta i em sorprengué la grandiositat d'aquell lloc, que tant apar mesquí per defora, com pot veure's en lo adjunt croquis. No sé pas si serà ver que hagués pertanescut als desgraciats templaris, com m'havia assegurat lo Sr. Rector d'Argentona, mes és ben cert que l'austeritat aquella emmiralla ben bé la de la cèlebre milícia. En lo centre resta el peu de l'ara, espècie de columna, i no lluny la immensa taula de pedra. Tres són los altars o ares que hi ha allí, i tots tres d'aquesta mena, si bé que amb menys proporcions. Lo lloc que ocupava el presbiteri és marcat per dos o tres graons i una volta. Junt a la paret hi ha sitials de pedra. Rep la llum per tres o quatre forats ben consemblants a les espitlleres d'un emmerletat castell, les que amb prou feines basten a donar-li la claror necessària. A l'observar aquella obra vaig entusiasmar-me i aquella bona gent, al veure que mapava aquell estable, quedaren convençuts de que no se les havien amb qui ells havien cregut. Llavors varen mostrar-me tot quant me pogués interessar, i com havia vist en un racó les tapes de dos sepulcres, vaig preguntar si tenien lo restant de l'urna, i em mostraren damunt d'un safreig aquells objectes, qual destino és avui lo de servir de planter per a tarongers, essent les dues calaveres que contenien soterrades allí no lluny. Se'm digué eren d'una alçària més que regular. Lo lloc que ocuparien los sepulcres sembla que seria l'un al bell costat de la porta, on se veu un nínxo gòtic que guarda relació amb un d'ells, i l'altre en l'interior del temple, allí on resten ara ambdues tapes.



“ Caire de catacumba, amb altar al mig de l'absis per a oficiar el capellà de cara al poble. Totes les parets són d'obra vista i el sostre embigat. La porta d'entrada és baixa i amb tres arcades i la llum entra de faisó misteriosa, el paviment tot enllosat. A l'esquerra, un llarg pedrís de pedra. A la dreta un alterat de reserva, emocionant de debò. A la part d'enfront de l'entrada, el sepulcre que servia de menjadora.

RENART, Joaquim, *Diari 1918-1961 (III)*, p. 426.

**Can Riudemeia** La façana principal del casal presenta un portal dovel·lat i finestres amb ampit del segle XVII, té teulada a dues vessants i està dividida en dos habitatges. El porxo data del 1880. Les principals transformacions de l'interior de la casa són la incomunicació dels dos habitatges i l'afegit d'una escala a la part destinada als senyors que ha modificat el celler. D'aquest mas procedia Bernat de Riudemeia o Bernat d'Argentona que formà part de l'host del rei Jaume I que va conquerir Mallorca el 1285. Segons els *Anales de la Corona de Aragón*, de Jerònim Zurita, Bernat de Riudemeia “*Fué el primero que saltó a tierra, según en antiguas memorias parece, un soldado, que se dezia Bernaldo de Ruidemeya, y llevaba un pendón, y con él hizo señal a los de la armada para que le siguiesen. Este se llamó después Bernaldo de Argentona, y fue muy valeroso capitán, a quien hizo el rey merced del termino de Santa Ponça, para él y sus descendientes...*” Hi podem llegir el romanç que Josep Lladó va escriure en record d'aquest prohoms argentoní.

### Romanç d'en Bernat de Riudemeia, senyor de Santa Ponça

De la gent que s'emportava  
el senyor de Sant Vicenç,  
per fer costat al rei Jaume  
en el seu lloable intent

d'alliberar la Mallorca  
del poder dels infidels,  
cap altre no n'hi havia  
tan ceptat ni tan valent  
com Bernat de Riudemeia,  
fill d'un mas sota Parpers;  
era destre en la ballesta,  
i no n'hi havia cap més  
que brandés tan bé l'espasa  
com sabia fer-ho ell.

Joguet eren de les ones  
cadascun d'aquells vaixells  
que avançaven vers Mallorca  
plantant cara al pitjor temps  
i aguantant, com per miracle,  
dalt la cresta dels seus geps;  
els trons responien, ràpids,

...



el fueiteig dels llampecs,  
amb les seves veus pregones,  
talment les veus de l'avern...  
i en Bernat, dret a la proa,  
desafiant mar i cel,  
a l'envista de Mallorca  
treu l'espasa del cinyell.  
La cala de Santa Ponça  
era un ull, al cel obert,  
on les naus del rei en Jaume  
entraven a cops de rem.  
El primer que salta a terra  
és Bernat, l'ardit vailet,  
que cridant: –“Desperta, ferro !” –  
arrossega l'altra gent.  
Brillen al sol del migdia  
espases, punyals, coltells,  
que engrapen les mans de ferro  
dels del rei aragonès.  
La morisma, que els espera  
apostada en el terreny,  
s'ha llençat a la palestra  
enfollida i sense seny.  
Els ballesters no descansen,  
els arquers encara menys;  
les sagetes van i venen,  
les fletxes creuen el cel,  
la cridòria omple l'aire  
i la sang tenyeix l'areny...  
I en Bernat de Riudemeia  
avançant amb el pas ferm,  
esquivant dardells i alfanges,  
enfortint-se en el destret,  
planta amb orgull la senyera  
entre mil visques dels seus.  
El rei Jaume preguntava:  
–“Qui és tan valent vailet?”  
–“En Bernat de Riudemeia,  
fill d'un mas sota Parpers,  
que a la vila d'Argentona  
té en Guillem de Sant Vicens”  
–“Doncs des d'ara el vassallatge  
en Bernat sols reti al rei,  
que una gesta com la seva  
tal honor bé prou mereix”.  
I amb la punta de l'espasa,  
fent-li el senyal de la creu,  
d'aquell lloc de Santa Ponça  
el nombrava cavaller.

## Bibliografia

### Literària

- CANIVELL, Eudald, “Excursió a Argentona i Ôrrius”, *Fonts*, núm. 88, octubre de 2021, p. 23-26.
- CARNER, Josep, dins *Històries i llegendes i...*, de Joaquim Ripoll, Argentona: Ajuntament d'Argentona, 1992, p. 151.
- CASANOVAS, Lina, *Un punt de mel*, Argentona: Ajuntament d'Argentona, 2006, p. 66-67.
- ESPINÀS, Josep Maria, *El nen de la plaça Ballot*, Barcelona: Edicions La Campana, 1988, p. 13-17.
- LLADÓ, Josep, *Vanitat de vanitats*, Argentona: Ajuntament d'Argentona, 2006, p. 66-67.
- LLADÓ, Josep, *Suite poemàtica musical. Argentona*, Argentona: Ajuntament d'Argentona, 2007, p. 7-8, 9-10, 11-12, 13-14, 15, 16 i 17-19.
- LLADÓ, Josep, “El meu carrer”, *Fonts*, núm. 88, octubre de 2021, p. 21-22.
- LLANAS, Manel; SOLDEVILA, Llorenç, *Verdaguer i el Maresme*, Caldes d'Estrac: Ajuntament de Caldes, 2002, p. 72.
- MARAGALL, Joan, *Poesia completa*, Barcelona: Edicions 62, 2010, p. 97-99.
- MONSERDÀ, Dolors, “Correspondència de la *Renaixensa*. Argentona, 20 d'agost de 1888”, dins *Dolors Monserdà de Macià i Argentona*, Argentona: L'Aixernador Edicions, 1995, p. 23-24.
- ORS, Eugeni, *La Ben Plantada. Gualba, la de mil veus*, Barcelona: Edicions 62, 1980, p. 23, 37-38 i 62.
- PLA, Josep, *Viatge a la Catalunya vella*, vol. 9, Barcelona: Edicions Destino, 1976, p. 180.
- PLA, Josep, *Tres guies*, vol. 30, Barcelona: Edicions Destino, 1976, p. 760.
- PUIG I CADAVALCH, Josep, *Memòries*, Barcelona: PAM, 2003, p. 360-362.
- RENART, Joaquim, *Diari 1918-1961 (III)*, Barcelona: Curial Edicions / Fundació Revista de Catalunya, 1998, p. 426.
- RIPOLL, Joaquim, *Històries, llegendes i... de Burraic, Montcabrer i pobles de la rodalia*, Argentona: Ajuntament d'Argentona, 1992, p. 145-146.
- VERDAGUER, Jacint, *Prosa*, Barcelona: Edicions Proa, 2003, p. 521-523.

### Històrica

- CLAVELL I NOGUERAS, Jaume, *Argentona. Història i records*, Argentona: Ajuntament d'Argentona, 1990.
- PADRÓS I MARFANY, Pep, *La Font Picant d'Argentona. Del Balneari Prats al Manantial Burriach 1783-2010*, Argentona: Ajuntament d'Argentona, 2015.
- SUBIÑÀ, Enric, *Argentona de la sagrera a la vila (1295-1900)*, Argentona: Ajuntament d'Argentona, 2002, p. 95 i 162. (Sobre la Font de Sant Domènec).
- SUBIÑÀ, Enric, «Can Puig i Cadafalch». *Fonts: butlletí del Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell*, Argentona, 2007, Núm. 30, p. 14-17. (Sobre can Puig i Cadafalch).

RUTA LITERÀRIA PER  
**ARGENTONA**



**Ajuntament  
d'Argentona**